

Közelkép – tanulmányok

Láthatatlan ifjúság – NEET-fiatalok a társadalmi struktúrák árnyékában

Papp Kitti Mária

Debreceni Egyetem, Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program
papp.kitti@arts.unideb.hu

Mohácsi Márta

Debreceni Egyetem, Politikatudományi és Szociológiai Intézet
mohacsi.marta@arts.unideb.hu

Absztrakt

A tanulmány a NEET-fiatalok (azaz az oktatásban, képzésben és foglalkoztatásban részt nem vevő 15–29 évesek) társadalm szerkezeti pozícióját vizsgálja a strukturális egyenlőtlenségek, az intergenerációs tőke transzfer és a politikai reprezentáció összefüggésében. A tanulmány érvelése szerint a NEET-fiatalok nem csupán statisztikai vagy munkaerőpiaci értelemben jelennek ki hívást, hanem egyre inkább egy társadalmilag és politikailag láthatatlan csoportként értelmezhetők, amelyet a társadalmi kizsorítottság, a korlátozott érdekérvényesítési lehetőségek és a politikai kirekesztettség együttesen jellemez. A tanulmány elméleti kerete Bourdieu tőkeelméletére, Piketty és Atkinson egyenlőtlenség-elméleteire, valamint a Goldthorpe-féle mobilitásmodellre épül, amelyet kiegészít a prekariátus fogalmának alkalmazása.

Kulcsszavak: NEET-fiatalok, társadalmi struktúra, prekariátus, intergenerációs egyenlőtlenség, politikai reprezentáció

Abstract

Invisible Youth: NEET Young People and the Shadow of Social Structures

This study examines the position of NEET youth (young people aged 15–29 who are not in education, employment, or training) within social structures, focusing on the relationships between structural inequalities, intergenerational capital transfer, and political representation. The study argues that NEET youth should not be viewed solely as a statistical or labour market challenge but can increasingly be understood as a socially and politically invisible group characterised by social exclusion, limited opportunities for interest representation, and

political marginalisation. The theoretical framework draws on Bourdieu's theory of capital, the inequality theories of Piketty and Atkinson, and Goldthorpe's model of social mobility, complemented by the concept of the precariat.

Keywords: NEET youth, social structure, precariat, intergenerational inequality, political representation

Bevezetés

A NEET-fiatalok – vagyis azok a 15–29 évesek, akik sem oktatásban, sem foglalkoztatásban, sem képzésben nem vesznek részt – egyre markánsabb társadalmi csoportot képeznek, különösen a fejlett, nyugati világ posztindusztriális társadalmában (Bokányi – Szabó 2015). A jelenség a hazai ifjúságkutatásokban is egyre nagyobb figyelmet kap, mivel szorosan kapcsolódik az ifjúsági életutak meghosszabbodásához, az oktatási és munkaerőpiaci átmenetek bizonytalanná válásához, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődéséhez (Domokos et al. 2020). Bár a NEET-kategória statisztikai értelemben jól meghatározható, könnyen konceptualizálható, a mögötte húzódó társadalmi okok, valamint a következmények komplexek és nehezen megfoghatók. A munkaerőpiacról és az oktatásból való kiszorulás nem pusztán egyéni vagy átmeneti állapotként értelmezhető, hanem egyre inkább tartós, újratermelő és társadalmilag rétegzett jelenséggént jelenik meg, ezért sem meglepő, hogy a COVID-19 világjárványt követően az Európai Unió már a 30–34 éves korosztályra is elkezdte kiterjeszteni a NEET-kategóriát (Eurostat 2022). Magyarázatuk szerint ugyanis az életkezdesi válság – amely nem csupán pszichés terheltséggént, de gazdasági-társadalmi kirekesztettségként is jelentkezhet – már nemcsak az ifjúság húszas éveire terjed ki, hanem elhúzódik a kora harmincas korra is.

Jelen tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy milyen szerepet játszanak a társadalmi egyenlőtlenségek és a társadalomszerkezeti pozíciók a NEET-fiatalok státuszának kialakulásában, és hogyan értelmezhető ez a helyzet a társadalmi mobilitás, illetve az osztályalapú politikai reprezentáció válságának tükrében. Célunk, hogy elméleti szinten összekapcsoljuk a jövedelemegyenlőtlenség és vagyonkoncentráció problémáját (Piketty 2015; Atkinson 2014) azzal a kérdéssel, hogy milyen strukturális gátak akadályozzák a társadalmi előrejutást (Bukodi – Goldthorpe 2020), illetve hogyan jelennek meg ezek a problémák a politikai részvétel új törésvonalai mentén (Evans – Tilley 2017).

A tanulmány kiindulópontja, hogy a NEET-fiatalok nem csupán társadalmi státuszukban, hanem politikai értelemben is marginalizáltak. Sokuk számára nemcsak az oktatás és a munka világa vált elérhetetlenné, hanem a demokratikus intézményekhez és döntéshozatalhoz való kapcsolódás is. Ez a láthatatlanság a társadalmi kirekesztettség új formáját képezi, amely nem értelmezhető kizárólag munkaerőpiaci kategóriák mentén.

Az alábbiakban amellet érvelünk, hogy a NEET-jelenség a társadalmi egyenlőtlenségek és a mobilitásválság együttes tünete, és hogy e fiatalok pozíciója újragondolásra készítheti a társadalomtudósokat a társadalmi egyenlőtlenségek,

a társadalmi mobilitás és a politikai reprezentáció kérdéseit illetően. Ezt elsősorban elméleti-szintetizáló megközelítéssel igyekszünk bizonyítani, de a tanulmány a hazai és nemzetközi szakirodalom mellett közpolitikához kapcsolódó adatforrásokat (Eurostat, OECD, KSH) is használ, amelyek lehetővé teszik a NEET-jelenség strukturális leképezését. Bár az érvelésben szerepet kapnak kvantitatív mutatók és összevetések, a tanulmány nem primer empirikus kutatáson alapul, hanem a témát elméleti keretbe ágyazva, másodelemzés révén közelíti meg. A reflexív, kvalitatív szempont erősítése érdekében figyelmet fordítunk a politikai, társadalomszerkezeti és intézményi narratívák kritikai értelmezésére is.

A tanulmány célja nem új empirikus eredmények bemutatása, hanem a NEET-jelenség társadalomszerkezeti és társadalompolitikai összefüggéseinek értelmezése a hazai és nemzetközi szakirodalom, valamint másodlagos statisztikai források szintetizálásán keresztül.

1. Gazdasági egyenlőtlenségek és újratermelődésük, jóléti és büntető államok

A XXI. században a társadalmi egyenlőtlenségek új szintre léptek, különösen a jövedelmi és vagyoni különbségek tekintetében. Thomas Piketty (2015) szerint a tőke-jövedelmek gyorsabban nőnek, mint a munkából származó jövedelmek, ami hosszú távon a társadalmi mobilitás beszűküléséhez, a középosztály leértékelődéséhez és a társadalom felső rétegeinek vagyoni dominanciájához vezet.

Az egyenlőtlenségek nemcsak az elosztási rendszerben, hanem a hozzáférési lehetőségekben (pl. oktatás, képzés, lakhatás) is megjelennek. Anthony Atkinson (2014) hangsúlyozza, hogy az állami beavatkozás csökkenése és a jóléti rendszerek visszavágása súlyosbítja a társadalmi hátrányok öröklődését. A NEET-fiatalok helyzete jól értelmezhető ezen az elméleti kereten keresztül: a családi háttér, anyagi források és társadalmi tőke – egyszóval a Bourdieu-féle tőkefajták (1986) összességének – hiánya következtében ezek a fiatalok strukturálisan kiszorulhatnak az oktatásból és a munkaerőpiacról.

A NEET-státusz nem pusztán „passzivitás”, hanem az újkapitalizmus logikája szerint működő társadalmak szelektív mechanizmusainak következménye, ahol a piaci esélyegyenlőség illúzióvá válik. A strukturális egyenlőtlenségek különösen a fiatalokat sújtják, akiknek erőforrásai eleve korlátozottak, és akik kevésbé képesek kompenzálni az intézményi védelemmel nem járó társadalmi kockázatokat.

Mindezek mellett az elmúlt évtizedekben a jóléti állam átalakulása új logikák mentén kezdett működni, különösen a foglalkoztatáspolitikai terén. A klasszikus jóléti transfereket felváltó *workfare-modell* – amely az állami juttatásokat munkavégzéshez vagy aktív részvételhez köti – mára sok országban domináns megközelítéssé vált (Lodemel – Trickey 2000).

Szorosan ezzel egyidőben és ezen logika mentén vált meghatározóvá a *feltételekhez kötött újraelosztás* (conditional cash transfer) metodikája is.

A CCT-k kezdetben a dél-amerikai bádóvárosokban élők felzárkózását segítő programok voltak, amelyeknek feltétele az adott területen való lakóhely volt, később

a szubszaharai régióban élő családok támogatása lett a gyermekek életmentő védőoltásainak beadatásáért cserébe (Fiszbein et al. 2009), ma már azonban Európa egyes társadalmainak (Lindert 2014), így hazánkban is meghatározó szociálpolitikai eszközévé vált (Lentner et al. 2017) (lásd: házassághoz kötött családtámogatási rendszer, segély helyett közfoglalkoztatás). E logika szerint a jogosultság alapja a *workfare-modellel* szemben nem az állampolgárság, hanem a „megfelelő, államnak tetsző viselkedés”. A cél az, hogy az egyének ne passzív ellátottként, hanem „aktív állampolgárként” jelenjenek meg a (piac)gazdaságban (Kálmán 2015).

Ez az ideológiai elmozdulás ugyanakkor új *esélyegyenlőségi paradoxont* hozott létre. Miközben deklarált cél a társadalmi integráció elősegítése, a feltételekhez kötött transzferek sok esetben épp azok számára válnak elérhetetlenné, akik struktúráisan eleve hátrányos helyzetben vannak (Csoba 2009).

Ebből adódóan a feltételes esély gyakorlata nem minden esetben segíti elő az egyenlő hozzáférést, hanem bizonyos körülmények között hozzájárulhat a társadalmi hátrányok újratermelődéséhez. Ahelyett, hogy a rendszer kompenzálná a meglévő egyenlőtlenségeket, egyes csoportok számára további akadályokat teremthet, különösen akkor, ha az érintettek nem rendelkeznek a feltételek teljesítéséhez szükséges erőforrásokkal (Csoba 2009; Lindert 2014). Ez különösen sújthatja azokat a fiatalokat, akik NEET-státuszba kerültek – esetenként nem saját döntésükből, hanem társadalmi körülményeik, egészségi állapotuk vagy intézményi hátrányaik következtében. Ebben az értelemben a *workfare*-szemlélet bizonyos esetekben felerősítheti a mobilitási akadályokat, és hozzájárulhat a fiatalok strukturális marginalizációjához.

2. A NEET-fiatalok nemzetközi összevetése és a jóléti rezsimek hatása

A NEET-fiatalok arányának nemzetközi összehasonlítása rámutat arra, hogy az egyes országok társadalompolitikai berendezkedése jelentős hatással bír a fiatalok munkaerőpiaci és oktatási integrációjára. A skandináv országokban, ahol az univerzális, állampolgári jogon járó szociális ellátások és a szociáldemokrata jóléti modell dominál, a NEET-fiatalok aránya tartósan alacsony. Ezzel szemben a dél-európai országokra, illetve a közép-kelet-európai régióra jellemző konzervatív, illetve posztszocialista rezsimekben, ahol a támogatások feltételekhez kötöttek és gyakran a munkavégzésre ösztönző logikát követik, magasabb a NEET-ráta (Eurostat 2024a; OECD 2024).

A jóléti rezsimek osztályozása alapján (Esping-Andersen 1990; Lodemel – Trickey 2000) különbséget tehetünk a liberális, konzervatív és szociáldemokrata modellek között, amelyek eltérő módon kezelik a munkanélküliséget és a társadalmi kizáródást. A szociáldemokrata rendszerek, amelyek az egyéni jólétet és inklúziót helyezik előtérbe, jellemzően alacsonyabb NEET-arányt mutatnak. A feltételekhez kötött, *workfare*-jellegű elemeket alkalmazó rendszerekben ugyanakkor a szakirodalom szerint kihívást jelenthet azoknak a fiataloknak az elérése és támogatása, akik strukturális okokból szorulnak ki a munkaerőpiacról.

Ez a különbség rávilágít arra, hogy a NEET-helyzet nem pusztán egyéni vagy családi háttér következménye, hanem a jóléti rendszer intézményi szerkezetének függvénye is. A társadalompolitikai berendezkedés így nemcsak a fiatalok támogatásának mértékét, hanem a társadalmi újratermelődés esélyeit is meghatározza.

A jóléti államok tipológiájának klasszikus megközelítése Esping-Andersen (1990) nevéhez köthető, aki liberális, konzervatív és szociáldemokrata rezsimeket különített el. A liberális modellekben az állami szerepvállalás korlátozottabb, a jóléti ellátások jelentős része rászorultsági alapon működik, és nagyobb hangsúly helyeződik a piaci mechanizmusokra. A konzervatív rendszerekben a társadalombiztosítási jogosultságok és a családi szerepek hangsúlyosabbak, míg a szociáldemokrata modellek univerzális ellátásokon és magas fokú társadalmi integráción alapulnak. A közép-kelet-európai országok esetében a szakirodalom gyakran külön posztszocialista típust is megkülönböztet, amely a szocialista rendszer örökségét és az azt követő piacgazdasági átmenet sajátosságait egyaránt magában hordozza.

1. táblázat: Európai országok jóléti berendezkedésének típusai és a NEET-fiatalok arányának alakulása

Ssz.	Ország	NEET-ráta (%)	Jóléti modell
1.	Svédország	6,1	szociáldemokrata
2.	Finnország	7,3	szociáldemokrata
3.	Németország	8,2	konzervatív
4.	Franciaország	9,1	konzervatív
5.	Magyarország	12,4	posztszocialista
6.	Olaszország	18,1	konzervatív/mediterrán
7.	Spanyolország	16,5	mediterrán
8.	Egyesült Királyság	11,8	liberális

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat (2024a) és OECD (2024) alapján.

3. Társadalmi mobilitás, osztálypozíció, oktatás, munkaerőpiac

A mobilitáskutatások egyik alapvető felismerése, hogy a társadalmi előrejutás esélye nem kizárólag az egyéni képességektől, hanem jelentős mértékben az öröklött osztályhelyzettől függ. Bukodi Erzsébet és John Goldthorpe (2020) szerint az oktatási expanzió nem hozta meg automatikusan az esélyegyenlőség növekedését, mert az új oktatási lehetőségek kihasználása továbbra is az erőforrásokkal rendelkező családok előjoga maradt.

A magyar társadalomszerkezeti kutatások szintén arra mutatnak rá, hogy a társadalmi pozíciók és mobilitási esélyek továbbra is erősen összefüggenek a származási háttérrel. Huszár Ákos (2022) szerint a társadalmi egyenlőtlenségek és az osztályszerkezet mintázatai a rendszerváltást követően sem veszítették el jelentőségüket,

így a társadalmi mobilitás lehetőségei továbbra sem függetleníthetők az egyén társadalmi helyzetétől és az örökölt erőforrásoktól.

A NEET-fiatalok ebből a szempontból különösen veszélyeztetettek: a szociális háttér, az iskolázottság és a lakóhely (pl. hátrányos régiók) összekapcsolódása alacsony mobilitási esélyeket eredményez. A mobilitás létrája számukra nemcsak rövidebb, hanem gyakran hiányos is: nem léteznek a felemelkedéshez szükséges intézményi vagy társadalmi támaszok.

Magyarországon különösen, európai szinten egyedülálló módon jelenik meg a szakiskolákban a szociokulturális hátrányok halmozódása, amely leggyakrabban korai iskolaelhagyásban (és később NEET-státuszba lépésben) nyilvánul meg.

A magyarországi kutatások – a nemzetköziekhez hasonlóan – arról számoltak be, hogy a lemorzsolódás és a korai iskolaelhagyás nem egy azonnal bekövetkező jelenség, hanem egy folyamat, amely leggyakrabban már az óvodában és az általános iskolában elkezdődik, és a középfokú oktatási intézményekben fejeződik be (pl. Rumberger 2011; Fehérvári 2015).

Magyarországon a középiskolai rendszer eltérő módon szelektál. Míg a gimnáziumokba a bejutás nehéz, ellenben alacsony lemorzsolódási aránnyal rendelkezik, addig a szakiskolákba való bekerülés egyszerű, ám a bennmaradás sokszor problémás (Paksi et al. 2020). Az is egyértelműen kimutatható, hogy a szakiskolákban felülreprezentáltak a szocioökonómiai szempontból hátrányos helyzetű fiatalok, valamint azok, akik korábbi iskolai pályafutásuk során tanulási nehézségekkel vagy kedvezőtlenebb oktatási tapasztalatokkal szembesültek (Kertesi – Kézdi 2012). Ezeket a középiskolásokat az jellemzi, hogy általában alacsony a szüleik iskolázottsága, rossz lakáskörülményekkel rendelkeznek, negatívak az iskolai élményeik, sok testvérük van, kényszerűségből választottak egy szakmát vagy egy adott intézményt, és alacsony a motivációjuk (Fehérvári 2015).

A NEET-ekhez hasonló módon a korai iskolaelhagyás tendenciái is nagyon változatosak lehetnek nem, településtípus és régió szerint.

A 2022/2023-as tanévben az általános iskolai oktatásban országos szinten 5,3 százalékos volt a hátrányos helyzetű tanulók aránya, ami 1,7 százalékpontos csökkenést mutat a 2015/2016-os tanévhez képest. A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya ugyanebben a vizsgált időszakban ennél nagyobb mértékben, 9,6 százalékról 6,4 százalékra csökkent. A hátrányos helyzetű diákok arányában jelentős területi egyenlőtlenségek mutatkoznak. Győr-Moson-Sopron vármegyében és a fővárosban 1 százalék alatt alakult ez az arány (0,8, illetve 0,9 százalék), ezzel szemben Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye (12%), Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye (11%) és Nógrád vármegye (11%) az országos átlag kétszeresét is túllépte.

A halmozottan hátrányos helyzetűek tekintetében az eltérések még szembetűnőbbek: míg a fővárosban 0,5 százalék Győr-Moson-Sopron vármegyében 0,7 százalék, addig Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében 22 százalék, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 20 százalék volt a veszélyeztetett tanulók aránya (KSH 2024a).

A 2022/2023-as tanévben a nappali rendszerű, középfokú oktatási intézményekben 428 ezren tanultak, ami 5,2 százalékos csökkenést jelent a 2015/2016-os tanévhez képest. Ezeknek a diákoknak 46 százaléka gimnáziumban, 53 százaléka szakiskolában, technikumban vagy szakgimnáziumban tanult. A fennmaradó 1 százalékot

a sajátos nevelési igényű diákok középfokú oktatása teszi ki. Jelentős eltérések mutatkoztak a preferált iskolatípusok között területi szinten is: míg a fővárosi tanulók 64 százaléka folytatta középfokú tanulmányait gimnáziumi oktatásban, addig a Nógrád, a Somogy, illetve a Békés vármegyei lakhellyel rendelkező, középfokon tanuló diákok hasonló arányban (62–63%) választották a szakképzést biztosító iskolatípusokat (KSH 2024b).

Magyarország régiós bontását tekintve sem látszik kibontakozni egyértelmű trend. Egyedül a közép-magyarországi régió területén mutatható ki folyamatos javulás a korai iskolaelhagyókat vizsgálva. Itt 2014-re már 10 százalék alá esett a korai iskolaelhagyók aránya. Jelentősen kedvezőtlenebb a helyzet a dél-dunántúli, az észak-alföldi, de különösen az észak-magyarországi régióban. Utóbbiban 2000 és 2014 között csökkenés helyett növekedés volt tapasztalható, az arányuk meghaladta a 18 százalékot (Fehérvári 2015). Sőt, 2020-ban Nógrád vármegyében 30 százalék fölötti volt a korai iskolaelhagyók aránya, de Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya vármegyében is meghaladta a lemorzsolódási index a 20 százalékot (Hajdu et al. 2021).

Településtípusok tekintetében az látszik, hogy a községekben és kisvárosokban élő fiatalokat veszélyezteti leginkább a korai iskolaelhagyás. A városokban 2010 és 2020 között 10 százalékról 13,5 százalékra növekedett a lemorzsolódók aránya, és minimálisan (1–1,5 százalékkal) a megyei jogú városokban is nőtt a korai iskolaelhagyók száma. Azonban a fővárosban kedvező trendek látszanak kibontakozni azáltal, hogy 2020-ban már csak a budapesti fiatalok 2,6 százaléka volt korai iskolaelhagyónak mondható. Ehhez kapcsolódóan hasonló értékeket találunk, ha a 20–24 évesek legmagasabb iskolai végzettségét vizsgáljuk. Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya vármegyékben az ebbe a korcsoportba tartozó fiatalok több mint 20 százaléka rendelkezett legfeljebb általános iskolai végzettséggel, addig a budapestiek esetében ez az arány alig 3 százalék volt. Kijelenthető az is, hogy a településhierarchia rendszere egyenes arányban áll az átlagos legmagasabb iskolai végzettséggel (Hajdu et al. 2021).

A fiatalok munkanélkülisége az ország összes régiójában létező probléma, azonban itt is jelentős különbségek vannak az ország egyes régiói között. A közép-magyarországi régióban és a nyugati országrészen, ahol általánosan alacsonyabb a munkanélküliek aránya, a fiatalok kisebb arányban szeretnének dolgozni. Ez azt jelenti, hogy ezeknek a fiataloknak az esetében feltételezhető az, hogy nem a munkalehetőségek hiánya vagy a szakképzettség hiánya okozza az inaktív státuszukat, hanem valamilyen más tényező, mint a családi felelősségvállalás, betegség, gyermekvállalás stb. Ugyanakkor azokban a régiókban, ahol minden korosztályban magasabb a munkanélküliek aránya, mint az országos átlag, megmutatkozik, hogy a munkanélküli fiatalok nagyobb arányban szeretnének dolgozni, ugyanakkor feltételezhetően erre nincs lehetőségük vagy megfelelő végzettségük. Emellett az is látszik, hogy a magasabb munkanélküliségű területeken a dolgozni akarók nagyobb százalékban regisztráltak a munkaügyi hivataloknál álláskeresőként. Ebből arra következtethetünk, hogy közöttük nagyobb számban vannak olyanok, akik tartósan munkanélküliek, illetve akik nehezebben tudnak segítség nélkül állást találni (Budapest Institute 2019).

A 2020-as adatok szerint a fiatalok munkanélkülisége az észak-magyarországi és az észak-alföldi régióban a legmagasabb arányú. Korcsoportos bontásból egyértelműen látszik, hogy a 16–19 évesek körében a legalacsonyabb ennek az aránya – a legsúlyosabban érintett Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 6,2 százalék –, azonban az életkor növekedésével ez az arány drasztikusan nő. A 20–24 évesek között a legkisebb érték 11 százalék körül mutatkozik, és a 25–29 évesek között is ez az érték a legmagasabb, azonban az országos átlagban jelentősebb eltérés mutatkozik. A 16–19 évesek között 2,43 százalék, a 20–24 évesek között 6,36 százalék, míg a 25–29 évesek között 5,66 százalék az országos átlag. A legkedvezőbb és legkedvezőtlenebb munkaerőpiaci mutatókkal rendelkező vármegyék között azonban 6-8-szoros különbségek mutatkoznak (Hajdu et al. 2021).

A fiatal foglalkoztatottaknak egy része közfoglalkoztatásban dolgozik. 2010 és 2015 között mindhárom fiatal korcsoportban (16–19, 20–24, 25–29 évesek) számottevő növekedés volt tapasztalható. A 16–19 évesek között nőtt a legkisebb mértékben ez az arány, aminek oka az lehet, hogy ebben a korcsoportban találjuk a legkevesebb munkanélkülit. A bemutatott időszakban körükben 0-ról 1 százalékra nőtt a közfoglalkoztatottak aránya. A 20–24 évesek között 1-ről 3 százalékra, a 25–29 évesek között pedig 1-ről 4 százalékra nőtt a másodlagos munkaerőpiacon foglalkoztatottak aránya. 2020-ra azonban 2016-tól folyamatosan csökkent a fiatal közfoglalkoztatottak aránya, ami azt eredményezte, hogy négy év alatt a 2010-es szintre estek vissza mindhárom korcsoportban az arányok (Sánta 2020).

Az életkor növekedésével a foglalkoztatási arányokban is növekszik a különbség a két nem között, ami főként a gyermekvállalás és a családi feladatok vállalása miatti inaktivitással magyarázható. A munkanélküliségi adatokhoz hasonlóan nagyon nagy területi különbségek láthatók a nem dolgozó és nem tanuló fiatalok arányát tekintve is, mindhárom korcsoportban. 2020-ban például Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében a 16–19 évesek több mint 15 százaléka számított NEET-nek, míg Győr-Moson-Sopron vármegyében ez az arány kevesebb, mint 3 százalék volt. A 20–24 évesek körében már négy olyan vármegye is volt, ahol a fiatalok több mint negyede NEET-státuszú volt (ezek Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye voltak). A 25–29 évesek között pedig Tolna és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében az egyharmados arány közelében volt ez az érték. Ugyanígy a településtípusok is jelentősen meghatározzák a NEET-fiatalok arányát. Egyértelműen látszik, hogy a községekben élő fiatalok között magasabb a NEET-ek aránya.

Ez egyrészt magyarázható azzal, hogy a kistelepüléseken beszűkült a továbbtanulás lehetősége, másrészt kevesebb a munkalehetőség is. Mindkét tényező megköveteli azt, hogy a fiatalok mobilizálódjanak, azonban sokszor nincs lehetőségük (infrastrukturális és anyagi) arra, hogy más, nagyobb településeken tanuljanak vagy dolgozzanak. Ráadásul az látszik, hogy ezek a lehetőségek tovább korlátozódnak, hiszen 2010 és 2020 között csupán a fővárosban nem nőtt a 16–19 éves korcsoportban a NEET-ek száma, az ország összes további részén lassú, de folyamatos növekedés mutatható ki. A 20–24 évesek között Budapesten és a megyei jogú városokban 2013 és 2015 között egyértelmű csökkenés mutatkozott, azonban azóta az arányuk kisebb hullámzásokkal stagnál. Kedvező állapot jelentkezett azonban a 25–29 évesek

között, hiszen 2017 óta valamennyi településtípusban lassú, de csökkenő tendencia mérhető arányukban (Hajdu et al. 2021).

A Bukodi – Goldthorpe-féle osztályelmélet (2020) értelmében a NEET-ek olyan csoportot alkothatnak, amely nem integrálódik egyik meghatározó osztályba sem, de nem is képes az alsóbb rétegekből való kilépésre. Ez a „strukturális köztes helyzet” a marginalizáció egyik formájaként értelmezhető – különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a gazdasági passzivitás mellé gyakran társul társadalmi izoláció is.¹

A bemutatott tendenciák alapján a NEET-fiatalok helyzete nehezen értelmezhető a klasszikus foglalkozási osztálykategóriák keretei között. A társadalmi mobilitás korlátozott lehetőségei, az oktatási hátrányok, valamint a munkaerőpiaci kiszorulás ugyanakkor arra utalnak, hogy a NEET-helyzet szorosan összefügg a társadalmi egyenlőtlenségek és a strukturális marginalizáció folyamataival. Ebben az értelemben a NEET-státusz nem pusztán egyéni élethelyzetként, hanem társadalomszerkezeti pozícióként is értelmezhető.

4. A NEET-fiatalok Magyarországon és Európában

A NEET-fiatalok aránya az utóbbi évtizedben kiemelt figyelmet kapott az európai szakpolitikákban, különösen a 2008-as gazdasági válságot követően. Az Európa 2020 stratégia keretében az Európai Bizottság létrehozta a NEET-indikátort (Bokányi – Szabó 2015), amely lehetővé teszi a tagállamok közötti összehasonlíthatóságot. Ennek jelentőségét növeli, hogy a NEET-fogalom operacionális meghatározása az egyes nemzetközi szervezetek és országok gyakorlatában részben eltérő lehet. Az Eurostat (2022) definíciója szerint a NEET-kategória azokat a 15–29 éves fiatalokat foglalja magában, akik sem oktatásban, sem képzésben, sem foglalkoztatásban nem vesznek részt.

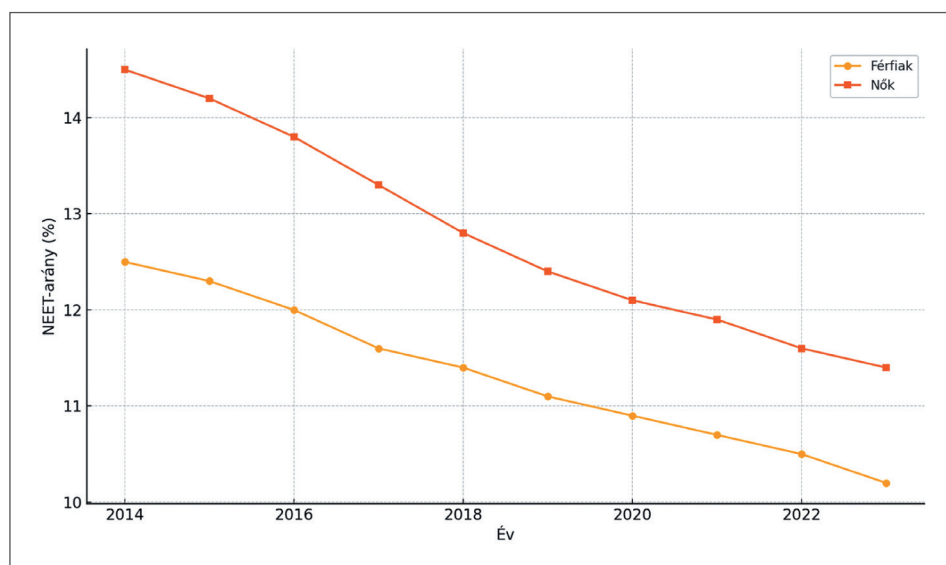
Magyarországon 2023-ban a 15–29 éves korosztály 11,8 százaléka tartozott a NEET-kategóriába, amely valamivel meghaladja az EU27 átlagát (11 százalék). A nemek közötti különbségek számottevőek: Magyarországon a fiatal nők körében a NEET-arány meghaladja a 13%-ot, míg a férfiaknál ez kb. 10% (1. ábra). Az 1. ábrán látható, hogy a vizsgált időszakban mindkét nem esetében csökkent a NEET-ráta, ugyanakkor a nők felülreprezentáltsága végig fennmaradt. Ez arra utal, hogy a NEET-státusz kialakulásában a munkaerőpiaci tényezők mellett a családi szerepekhez és gondozási kötelezettségekhez kapcsolódó tényezők is szerepet játszhatnak. A női felülreprezentáltság uniós szinten nem trendszerű. Általában

¹ A NEET-fiatalok csoportja ugyanakkor korántsem tekinthető homogénnek. A szakirodalom egy része felhívja a figyelmet arra, hogy léteznek olyan, úgynevezett privilegizált NEET-ek is, akik nem társadalmi hátrányaik következtében maradnak távol az oktatástól és a munkaerőpiactól, hanem családi erőforrásaik lehetővé teszik számukra az elhúzódozó életkezdést vagy az átmeneti inaktivitást (Eurofound 2022). Esetükben a NEET-státusz nem feltétlenül jár együtt gazdasági nélkülözéssel vagy társadalmi marginalizációval. Arányuk ugyanakkor a teljes NEET-populáción belül országonként jelentős eltérést mutathat, és Magyarországon jelenleg korlátozott empirikus ismeretek állnak rendelkezésre e csoport sajátosságairól.

a patriarchálisabb berendezkedésű, posztszocialista és a mediterrán jóléti modellek jellemzője (OECD 2024).

Hazánkban a területi különbségek is igen jelentősek: a vidéki, gazdaságilag elmaradott régiókban – például Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon – a NEET-arány 15 százalék körül mozog, míg a fővárosban 7 százalék alatt alakulnak a tendenciák (KSH 2021).

Ez az adatsor megerősíti az elméleti keretben már tárgyalt strukturális hátrányokat: a NEET-státusz nem véletlenszerű, hanem szoros összefüggésben áll a társadalomszerkezeti pozícióval, az iskolázottsággal és a földrajzi lokalitással. Az Eurofound (2022) kutatásai szerint a NEET-fiatalok jelentős része alacsonyán képzett, gyakran korai iskolaelhagyó, és nagyobb valószínűséggel származik hátrányos helyzetű családi háttérből. Mindez arra utal, hogy a NEET-státusz kialakulása szorosan összefügg a társadalmi egyenlőtlenségek és a korlátozott mobilitási lehetőségek strukturális mintázataival.

1. ábra: NEET-fiatalok arányának alakulása nemek szerint (Magyarország, 15–29 évesek)

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat (2024a) alapján.

4.1. Társadalmi háttér és strukturális kockázatok

Magyarországi ifjúságkutatások (Domokos et al. 2020) alapján elmondható, hogy a NEET-fiatalok szüleinek iskolai végzettsége döntő hatással van a gyermekek életútjára. Azok a fiatalok, akiknek a szülei legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, sokkal nagyobb eséllyel kerülnek inaktív státuszba, mint azok, akik felsőfokú végzettségű családból származnak.

A szociológiai irodalom ezt a jelenséget az intergenerációs tőketranszfer (OECD 2007) fogalmával írja le: a szülők gazdasági, kulturális és társadalmi tőkéje alapvetően befolyásolja, hogy a fiatal milyen erőforrásokhoz fér hozzá – különösen az oktatás, lakhatás és foglalkoztatás területén.

A Magyar Ifjúság kutatások (Domokos et al. 2020) eredményei arra is rámutatnak, hogy a NEET-státusz kialakulása ritkán vezethető vissza egyetlen tényezőre. Sokkal inkább olyan kumulatív hátrányok együttes következménye, amelyek az oktatási életút, a családi háttér, az egészségi állapot és a munkaerőpiaci lehetőségek területén egyszerre jelentkeznek (Eurofound 2022).

Továbbá, a NEET-fiatalok körében a mentális egészséggel kapcsolatos problémák, a pszichés distressz és bizonyos mentális zavarok előfordulása kiemelten magas (Coles et al. 2010), valamint a szociális izoláció és szegénység is gyakori. Ezek egymást erősítő, kumulatív hátrányok, amelyek hosszú távon konzerválják az inaktivitást.

4.2. Politikai kirekesztettség és új társadalmi törésvonalak

Geoffrey Evans és James Tilley (2017) elemzése szerint a hagyományos bal–jobb politikai törésvonalak helyett új típusú, osztályalapú, de kulturálisan is meghatározott törésvonalak rajzolódnak ki. Ezekben a megosztottságokban a társadalom alsóbb rétegei – különösen a fiatal, szakképzetlen vagy inaktív csoportok – gyakran a politikai rendszer „néma csoportjaivá” válnak.

A politikai részvétel és a társadalmi integráció összefüggéseire a magyar szakirodalomban Kovách Imre és munkatársai is felhívják a figyelmet. Integrációs modelljük szerint a társadalmi részvétel, az intézményekhez való kapcsolódás és az erőforrásokhoz való hozzáférés együttesen határozza meg az egyének társadalmi beágyazottságát (Kovách et al. 2018). E megközelítés alapján a NEET-fiatalok helyzete nem pusztán munkaerőpiaci vagy oktatási kérdésként értelmezhető, hanem a társadalmi integráció különböző dimenzióinak gyengüléseként is.

A NEET-fiatalok politikai aktivitása jellemzően alacsony: ritkábban vesznek részt választásokon, kevésbé aktívak a közéletben, és kevesebb kapcsolatuk van az állami és civil szervezetekkel. Ez a fajta politikai-közéleti távolmaradás nemcsak következménye a társadalmi kizáródásnak, hanem egyben reprodukáló tényezője is – hiszen a döntéshozatalból való kirekesztettség tovább nehezíti e csoport érdekeinek érvényesítését. Evans és Tilley (2017) azt is hangsúlyozzák, hogy az új politikai törésvonalak egyre inkább ismereti és státuszbeli szakadékká válnak: a magasan iskolázott, városi elitek és a szakképzetlen, fiatal perifériák között kulturális és attitűdbeli különbségek húzódnak. A NEET-fiatalok politikai reprezentációja így nemcsak gyenge, hanem gyakran sztereotipizált és stigmatizált is.

Az Evans–Tilley-féle elméleti keret (2017) különösen releváns a NEET-fiatalok politikai viselkedésének vizsgálatában. Ifjúságkutatások alapján a NEET-fiatalok körében az intézményekbe vetett bizalom alacsonyabb az átlagnál. 2020-as adatok szerint mindössze 28%-uk bízik a parlamentben, és csak 19%-uk vesz részt rendszeresen választásokon – míg az azonos korú, nem-NEET fiatalok körében ezek az arányok rendre magasabbak (Domokos et al. 2020).

Az adatok azt mutatják, hogy a NEET-fiatalok jellemzően nem kötődnek pártokhoz, nem vesznek részt politikai szervezetekben, és gyakran bizalmatlanság vagy politikai távolságtartás jellemzi őket. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy politikai érdeklődés vagy vélemény hiányában élnének – sokkal inkább arról van szó, hogy nem találnak olyan csatornákat vagy aktorokat, akik képviselnék az érdekeiket.

A politikai apátia tehát nem pusztán érdektelenség, hanem a társadalmi kizáródás politikai következménye. A NEET-fiatalok gyakran úgy érzik, hogy semmilyen hatással nincsenek a saját jövőjükre, és a politikai intézményeket „idegennek” tekintik. Ez a politikai elidegenedés tovább fokozhatja a társadalmi inaktivitást és kirekesztettséget, egyfajta negatív spirált létrehozva.

A NEET-fiatalok politikai aktivitásának alacsony szintje – ahogy arra Evans és Tilley (2017) is utalnak – ugyanakkor nem feltétlenül apátia, hanem sok esetben elidegenedés. Az ifjúságkutatások alapján azonban az is világossá válik, hogy ez az elidegenedés nemcsak visszahúzódást, hanem reakciót is szülhet – különösen a politikai radikalizáció formájában.

Számos nemzetközi és hazai kutatás (pl. Murányi 2012) kimutatta, hogy a marginalizált, szociális kapcsolataikban gyenge, jövőkép nélküli fiatalok körében fokozott a hajlam a szélsőséges politikai nézetekhez való vonzódásra, különösen a nacionalista vagy populista diskurzusok irányába. Ezt a jelenséget felerősíti, hogy ezek a narratívák egyszerre kínálnak közösségi identitást, bűnbakképzést és világmagyarázatot – mindezt egyszerű, direkt nyelvezettel.

Murányi István (2022) állampolgári szocializációval kapcsolatos kutatásai alapján a politikai részvétel nem egyenlően oszlik el a társadalmi rétegek között: a politikai kompetencia és részvételi hajlandóság erősen társadalmi háttérfüggő. A NEET-fiatalok gyakran olyan környezetben szocializálódnak, ahol a politikai intézmények iránti bizalom hiányzik, és az állampolgári szerep gyakorlásának gyakorlati mintái sem állnak rendelkezésre. Ez nemcsak alacsony részvételhez vezet, hanem könnyen utat enged a protest attitűdöknek, amelyek akár szélsőséges politikai választásokban is megnyilvánulhatnak.

A politikai radikalizáció lehetősége ebben az összefüggésben strukturálisan is értelmezhető jelenségként jelenik meg. Bár a NEET-fiatalok túlnyomó többsége természetesen nem radikális politikai nézeteket vall, a társadalmi marginalizáció, a korlátozott jövőperspektívák és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság bizonyos esetekben növelheti a radikális vagy protest politikai attitűdök iránti fogékonyságot.

5. A NEET-fiatalok helye a társadalomszerkezetben

A NEET-fiatalok elhelyezése az osztályszerkezetben többek között elméleti kihívást is jelent. Hosszú ideje vita tárgya, hogyan lehet azok társadalmi pozícióját megragadni, akik inaktivitásuk, tartós munkanélküliségük vagy strukturális kizsorítottaságuk révén nem illeszkednek a klasszikus foglalkozási osztályokba. Az ESeC (European Socio-economic Classification) eredeti változata például külön kategóriát tartalmazott az ilyen „kiszoruló–kirekesztett” társadalmi csoportok számára (Goldthorpe 1997; Bukodi – Goldthorpe 2020).

A NEET-fiatalok egy jelentős része – különösen azok, akik iskolai lemorzsolódás, alacsony képzettség vagy területi hátrány következtében tartósan kívül rekednek a foglalkoztatás és képzés világán – e besorolás szerint ebbe a „kiszoruló” osztályba lenne sorolható. Ez a megközelítés lehetőséget adna arra, hogy ne csupán devianciaként vagy munkaerőpiaci kudarcként, hanem strukturális pozícióként értelmezzük inaktivitásukat, az ESeC azonban ma már nem alkalmazza ezt a kategóriát (Rose – Harrison 2007).

A vizsgált adatok és elméleti megfontolások alapján a NEET-fiatalok olyan heterogén társadalmi csoportot alkotnak, amelynek tagjai eltérő társadalmi háttérrel és életutakkal rendelkeznek, ugyanakkor közös jellemzőjük, hogy különböző mértékben kiszorulnak a gazdasági, oktatási és politikai részvétel intézményes kereteiből. Ebből a szempontból a NEET-helyzet a társadalmi marginalizáció sajátos formájaként értelmezhető, amely a társadalmi integráció és a mobilitás korlátaira is ráírnyítja a figyelmet.

Az általuk hordozott társadalmi tapasztalatok – a lehetőségek hiánya, a jövőkép elvesztése, a társadalmi bizalom megrendülése – a társadalmi integráció válságtüneteiként értelmezhetők. Ezen keresztül a NEET-fiatalok nem csupán saját élethelyzetük okán relevánsak a szociológia számára, hanem azért is, mert kollektív állapotuk tükröt tart a társadalom egészének működéséről. Pontosan kirajzolódik, hogy a NEET-fiatalok problémája túlmutat az egyéni élethelyzeteken, és egy mélyebb, rendszerszintű társadalmi és politikai válságot tükröz.

A NEET-fiatalok helyzete számos ponton párhuzamba állítható a prekariátus fogalmával. Különösen igaz ez azokra a fiatalokra, akik tartósan kívül rekednek az oktatás és a foglalkoztatás világán, és élethelyzetüket bizonytalanság, korlátozott jövőperspektíva és gyenge intézményi beágyazottság jellemzi. Ugyanakkor a NEET-kategória heterogenitása miatt a két fogalom nem tekinthető egymással azonosnak. Guy Standing (2011) szerint a prekariátus nemcsak gazdasági, hanem identitásváltságban is szenvedő társadalmi réteg, amely nem rendelkezik stabil jövedelemmel, kiszámítható foglalkoztatási viszonyokkal, és gyakran a társadalmi státuszát is átmenetinek, marginálisnak éli meg.

A NEET-ek – különösen azok, akik nem csupán átmenetileg, hanem tartósan maradnak ki a munkaerőpiacról és az oktatásból – ennek a rétegnek tekinthetők. A láthatatlanságuk nemcsak statisztikai, hanem társadalomszerkezeti természetű is: sem az ipari munkásosztályhoz, sem a középosztályhoz nem sorolhatók, mégis tömegesen jelen vannak a társadalomban, és kiszolgáltatottságuk a szociális állam visszavonulásával tovább erősödik.

A prekariátus mint „új veszélyes osztály” (Standing 2011), nemcsak gazdaságilag, hanem politikailag is kihívást jelent: egyre nagyobb azon fiatalok száma, akik nemcsak a rendszerből estek ki, de akik számára a hagyományos politikai keretek sem kínálnak érdemi válaszokat.

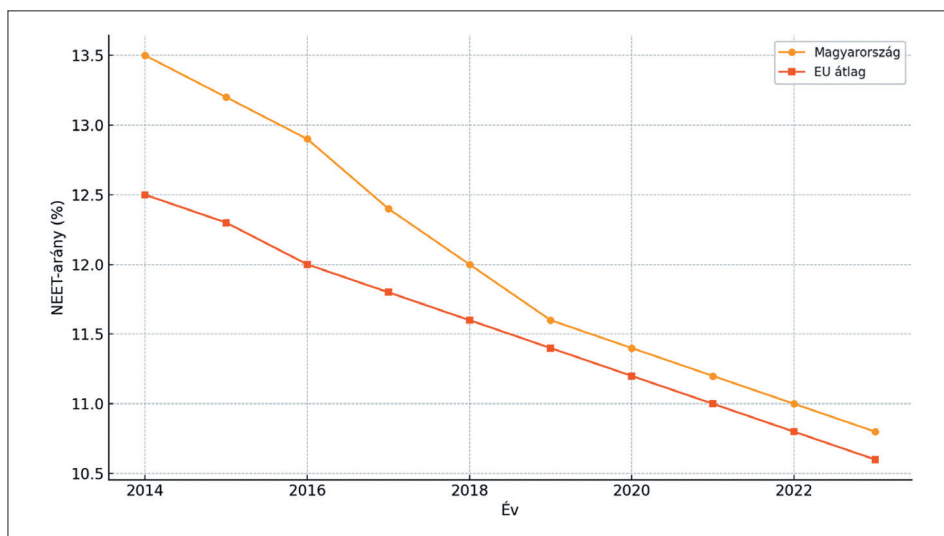
Konklúziók

Az elméleti és empirikus elemzés összekapcsolása alapján három kulcskövetkeztetés fogalmazható meg.

A NEET-jelenség strukturális beágyazottsága

A Piketty (2015) és Atkinson (2014) által leírt gazdasági egyenlőtlenségek, valamint Bukodi és Goldthorpe (2020) mobilitáselméletei alapján a NEET-státusz kialakulása jelentős mértékben összefügg strukturális tényezőkkel. A családi háttér, az oktatási lehetőségek, a területi elhelyezkedés, valamint a társadalmi tőke megléte vagy hiánya egyaránt hozzájárulhat ahhoz, hogy egyes fiatalok hosszabb távon kiszoruljanak a munkaerőpiacról és az oktatásból.

A 2. ábrán is látható, hogy bár Magyarországon a NEET-fiatalok aránya lassan csökken, még mindig meghaladja az EU-átlagot. Ez arra utal, hogy a magyar társadalomban a strukturális akadályok továbbra is erősebben hatnak a fiatalok egy részére, különösen a hátrányos helyzetű régiókban élőkre.

2. ábra: NEET-fiatalok arányának alakulása (15–29 évesek) 2014–2023

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat (2024b) alapján.

Mobilitásválság és a lehetőségek hiánya

Az empirikus adatok arra utalnak, hogy a NEET-fiatalok körében felülreprezentáltak az alacsonyabb iskolai végzettségű, kedvezőtlenebb társadalmi helyzetű családokból származó fiatalok, akik korlátozottabb lehetőségekkel rendelkeznek a társadalmi felemelkedésre. A Bukodi–Goldthorpe-féle érvelés (2020) szerint ez a helyzet nem

csupán a gazdasági hátrányok következménye, hanem olyan újratermelődési folyamatok eredménye is lehet, amelyek hozzájárulnak a társadalmi egyenlőtlenségek fennmaradásához. A NEET-fiatalok helyzete arra hívja fel a figyelmet, hogy a társadalmi mobilitás lehetőségei nem egyenlően hozzáférhetők valamennyi fiatal számára.

Az esélyegyenlőség társadalmi ígérete – miszerint mindenki képes előrejutni, ha elég erőfeszítést tesz – ezekben az esetekben nem érvényesül. A NEET-fiatalok helyzete éppen azt bizonyítja, hogy a strukturális mobilitási csatornák beszűkültek vagy megszűntek.

Politikai láthatatlanság és kirekesztettség

Evans és Tilley (2017) osztályalapú politikai polarizációról szóló munkája alapján a NEET-fiatalok csoportja politikailag is perifériára szorult. Alacsony részvételi hajlandóságuk, a politikai intézményekkel szembeni bizalmatlanságuk, valamint az érdekképviselő hiánya azt mutatja, hogy ez a csoport nemcsak társadalmilag, hanem politikailag is „láthatatlanná” vált.

A politikai elidegenedés tovább fokozza a társadalmi kizáródást: az a fiatal, aki nem hisz abban, hogy bármilyen módon hatással lehet a saját jövőjére vagy a társadalmi viszonyokra, sokkal nagyobb eséllyel marad kívül mind az intézményes rendszereken, mind a civil aktivitáson.

Összefoglalás

A tanulmány célja az volt, hogy elméleti és empirikus szempontból feltárja a NEET-fiatalok társadalmi helyzetét, különös tekintettel a gazdasági egyenlőtlenségek, a társadalmi mobilitás és a politikai kirekesztettség metszéspontjára. A vizsgálat során világossá vált, hogy a NEET-státusz nem elszigetelt vagy véletlenszerű jelenség, hanem a kortárs társadalmak strukturális jellemzőinek tünete.

A Piketty (2015) és Atkinson (2014) által leírt vagyoni koncentráció, a Bukodi – Goldthorpe-féle mobilitási akadályok (2020), valamint Evans és Tilley (2017) politikai törésvonal-elemzése együttesen rámutatnak: a NEET-fiatalok helyzete jól szemlélteti a társadalmi újratermelődési mechanizmusainak működését. Az ő inaktivitásuk nem egyszerűen foglalkoztatási kérdés, hanem komplex társadalmi állapot, amelyet erőteljesen befolyásol a származási háttér, a területi és nemi egyenlőtlenségek, valamint a demokratikus részvételhez való hozzáférés hiánya.

A tanulmány eredményei arra utalnak, hogy a NEET-fiatalok helyzete nem ragadható meg kizárólag munkaerőpiaci vagy oktatási kategóriák mentén. Bár a NEET-kategória heterogén társadalmi csoportot takar, tagjai gyakran hasonló strukturális kockázatokkal és marginalizációs folyamatokkal szembesülnek. Ennek vizsgálata hozzájárulhat ahhoz, hogy a gazdasági kirekesztettség mellett annak társadalmi és politikai következményeit is jobban megértsük. Jövőbeli kutatások és szakpolitikai beavatkozások csak akkor lehetnek hatékonyak, ha nemcsak a munkaerőpiaci integrációt célozzák, hanem a strukturális egyenlőtlenségek csökkentését is – különösen az oktatás, a szociális védelem és a helyi közösségi fejlesztések terén.

A szociológia számára a NEET-fiatalok elemzése különösen releváns: egyszerre tárja fel a társadalmi újratermelés mechanizmusait és a társadalomtudomány válaszadási lehetőségeinek korlátait. E csoport sorsa végső soron nemcsak róluk szól – hanem arról is, hogy milyen társadalmat építünk.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a NEET-fiatalok helyzete nem kezelhető pusztán munkaerőpiaci vagy oktatáspolitikai eszközökkel. A jelenség strukturális gyökerei és az intergenerációs egyenlőtlenségek újratermelődése arra utalnak, hogy olyan társadalompolitikai válaszokra van szükség, amelyek nem feltételekhez kötött segélyezési logikán, hanem esélykiegyenlítő és inkluzív intézményrendszeren alapulnak. E szempontból a NEET-fiatalok nem csupán támogatandó célcsoportként jelennek meg, hanem olyan társadalmi indikátorként is, amely visszajelzést ad a társadalmi mobilitási utak nyitottságáról. A jövő szociálpolitikájának ezért nemcsak a foglalkoztathatóságot kell céloznia, hanem a fiatalok társadalmi beágyazottságának, politikai láthatóságának és állampolgári integrációjának erősítését is.

Irodalom

- Atkinson, A. B. (2014): *Inequality: What can be done?* Harvard University Press.
- Bokányi Z. – Szabó Á. (2015): NEET-fiatalok: Egy fogalom nyomában. *Kapocs*, 14(1): 28–39.
- Bourdieu, P. (1986): The forms of capital. In: Richardson, J. G. (ed.): *Handbook of theory and research for the sociology of education*, 241–258. Greenwood Press.
- Budapest Institute (2019): *Lehet még munkaerő-tartalék a hátrányosabb helyzetű régiókban*.
https://budapestinstitute.eu/index.php/hirek/adatlap/ibs_youth_neet_regiok/hu (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Bukodi, E. – Goldthorpe, J. H. (2020): *Social inequality and social mobility: Is there an inverse relationship?* SocArXiv. <https://osf.io/preprints/socarxiv/jkqne/> (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Coles, B. – Godfrey, C. – Keung, A. – Parott, S. – Bradshaw, J. (2010): *Estimating the life-time cost of NEET: 16–18-year-olds not in Education, Employment or Training*. Department of Social Policy and Social Work and Department of Health Sciences. University of York. <https://www.york.ac.uk/inst/spru/research/pdf/NEET.pdf> (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Csoba J. (2009): Akarnak-e dolgozni a munkanélküliek? *Esély*, 20(5): 3–19.
- Domokos T. – Kántor Z. – Pillók P. – Székely L. (2020): *Magyar Fiatalok 2020*. Társadalomkutató Kft., Budapest.
- Esping-Andersen, G. (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, New Jersey.
- Eurofound (2022): *NEETs*. <https://www.eurofound.europa.eu/hu/topic/neets> (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Eurostat (2022): *Young people neither in employment nor in education and training by sex (NEET)*.

- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_20/default/table?lang=en (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Eurostat (2024a): *NEET rate by sex and age*.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table
 (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Eurostat (2024b): Young persons neither in employment nor in education and training by labour status (NEET rates).
[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20\\$dv_1101/default/table?lang=en&category=chldyth.yth.yth_empl](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20$dv_1101/default/table?lang=en&category=chldyth.yth.yth_empl) (Letöltve: 2026. 01. 23.)
- Evans, G. – Tilley, J. (2017): *The new politics of class: The political exclusion of the British working class*. Oxford University Press, Oxford.
- Fehérvári A. (2015): Lemorzsolódás és a korai iskolaelhagyás trendjei. *Neveléstudomány*, 3(3): 31–47.
- Fiszbein, A. – Schady, N. – Ferreira, F. H. G. – Grosh, M. – Keleher, N. – Olinto, P. – Skoufi, E. (2009): *Conditional Cash Transfers: Reducing Present and Future Poverty*. The World Bank.
- Furlong, A. – Cartmel, F. (2007): *Young People and Social Change: New Perspectives*. Open University Press, Milton Keynes.
- Goldthorpe, J. H. (1997): Problems of ‘meritocracy’. In: Halsey, A. H. et al. (eds.): *Education: Culture, Economy and Society*, 492–505. Oxford University Press, Oxford.
- Hajdu T. – Hermann Z. – Horn D. – Hőnrich H. – Varga J. (2021): *A közoktatás indikátorrendszere 2020*. KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest.
- Huszár Á. (2022): Osztályszerkezet és jövedelemelosztás Magyarországon 1982 és 2019 között. In: Kolosi T. – Szelényi I. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2022*. TÁRKI, Budapest, 159–173.
- Kálmán J. (2015): A közfoglalkoztatási programok háttere és nemzetközi tapasztalatai. In: Fazekas K. – Varga J. (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2014*. MTA KRTK Közgazdaságtudományi Kutatóintézet, Budapest. 42–58.
- Kertesi G. – Kézdi G. (2012): A roma és nem roma tanulók teszteredményei közötti különbségekről és e különbségek okairól. *Közgazdasági Szemle*, 59(7–8): 798–853.
- Kovács I. – Szabó A. – Hajdu G. – Kristóf L. – Gerő M. (2018): Az integrációs modell érvényessége. *Szociológiai Szemle*, 28(3): 22–42.
- KSH (2021): *A foglalkoztatásban, oktatásban és képzésben nem részt vevő fiatalok aránya (NEET-ráta, 15–24)*.
<https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/1-31-sdg-4> (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- KSH (2024a): *Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a nappali oktatásban járásonként 2022/2023*.
<https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/oktatasi-adatok-2022-2023/a-hatranynos-helyzetu-hh-es-halmozottan-hatranynos-helyzetu-hhh-altalanos-iskolai-tanulok-aranya-a-nappali-oktatásban-jarasonkent-20222023> (Letöltve: 2025. 06. 24.)

- KSH (2024b): *A középfokú nappali oktatásban tanulók megoszlása iskolatípusok szerint vármegyénként 2022/2023*.
<https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/oktatasi-adatok-2022-2023/a-kozepfoku-nappali-oktatásban-tanulok-megoszlása-iskolatípusok-szerint-varmegyenkent-20222023> (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Lentner Cs. – Sági J. – Tatay T. (2017): A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. *Acta Humana*, 5(3): 37–46.
- Lindert, K. (2014): *Conditional Cash Transfers (CCTs)*. The World Bank.
<https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/Event/social-protection/Lindert%20-%20CCTs%20.pdf> (Letöltve: 2025. 06. 24.)
- Lodemel, I. – Trickey, H. (2000): *An Offer You Can't Refuse: Workfare in International Perspective*. Policy Press, Bristol.
- Murányi I. (2012): Előítéletesség és demokrácia-értelmezés a fiatalok körében. *Educatio*, 21(2): 259–271.
- Murányi I. (2022): *Fiatalok állampolgári szocializációja*. Szociológiai Tudástár 7., Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- OECD (2007): *Intergenerational transmission of disadvantage: Mobility or immobility across generations?* OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264039322-en>
- OECD (2024): *Youth not in employment, education or training (NEET)*.
<https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm> (Letöltve: 2024. 06. 24.)
- Paksi B. – Széll K. – Magyar É. – Fehérvári A. (2020): A lemorzsolódás egyéni és kontextuális tényezői. *Iskolakultúra*, 30(8): 62–81.
<https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.8.62>
- Piketty T. (2015): *A tőke a 21. században*. (Ford.: István G.). Kossuth Kiadó, Budapest.
- Rose, D. – Harrison, E. (2007): The European socio-economic classification: a new social class schema for comparative European research. *European Societies*, 9(3): 459–490. <https://doi.org/10.1080/14616690701336518>
- Rumberger, R. W. (2011): *Dropping Out: Why Students Drop Out of High School and What Can Be Done About It*. Harvard University Press, Cambridge.
- Sánta T. (2020): Nők a magyar NEET-csoportban. *Esély*, 31(1): 73–92.
- Standing, G. (2011): *The Precariat: The New Dangerous Class*. Bloomsbury Academic, Manhattan.